

Methodology of American and British Schools in International Political Economy: Confrontation or Collaboration

Jahanbakhsh Moradi¹

1. Assistant Professor, Department of Political Science, Ilam Branch, Islamic Azad University, Ilam, Iran. E-mail: Jmoradi7877@yahoo.com

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received: 20 Nov 2024

Received in revised form:
26 Dec 2024

Accepted: 07 Mar 2025

Published online: 04 Sep 2025

Keywords:

American School,
British School,
Methodology,
International Political
Economy.

ABSTRACT

According to many scholars, the birth and emergence of the field of International Political Economy (IPE) can be traced back to the early 1970s, following certain theoretical and practical deadlocks in international relations. It is during this period that individuals such as Strange, Cox, Keohane, Nye, Gilpin, Katzenstein, and Krasner present their discussions within the framework of two schools: The British and the American. It appears that there are significant differences between the prevailing perspectives of these two schools. Accordingly, the aim is to answer the question of what methodological perspectives the American and British schools possess. To this end, the historical conditions and contexts of these two schools are examined, and the methodological positions of the aforementioned schools are discussed. In this regard, the investigation and historical trajectory of the intellectual formation of this discipline also reveal the differences between the two schools and indicate that these two approaches have adopted different methodological stances for analyzing and studying the complex links between economic activities at the international level. The conclusion drawn from the research indicates that a form of confrontation and methodological division has emerged between the two schools, which could jeopardize the integrity of this academic field, which, in addition to geographical distinctions, also possesses intellectual and methodological divergences. The research method is descriptive and analytical, with the schools of International Political Economy considered as the data.

Cite this article: Moradi, J. (2025). Methodology of American and British Schools in International Political Economy: Confrontation or Collaboration. *International Political Economy Studies*, 8 (1), 71-87. <http://doi.org/10.22126/ipes.2025.9861.1618> (in Persian).

© The Author(s).

DOI: <http://doi.org/10.22126/ipes.2025.9861.1618>

Publisher: Razi University

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

1. Introduction

The fundamental task of international political economy is to understand how countries influence and are influenced by political and economic factors in the realm of international relations. This field of study has emerged to address a significant methodological problem: the theories and logics of the two disciplines—international relations and international economics—are incomplete when considered independently. Relying solely on one of them does not lead to a comprehensive and profound understanding of the developments in international relations in today's world. An alternative approach has been to integrate the cognitive and theoretical frameworks of these two fields into a distinct area of study, allowing for the examination of events and developments through this lens. The theoretical and practical deadlocks in international relations can stem from the considerable diversity of theories and theoretical debates, disagreements over key concepts, the complexity of global issues such as environmental pollution, urgent humanitarian challenges, the limitations of existing power structures, and the inability to accurately assess global realities. Ultimately, these constraints, which are largely rooted in criticisms of existing theories, have paved the way for the emergence of international political economy as a new research domain. However, the main schools within this field of study hold conflicting views on methodological issues, which can jeopardize its scholarly integrity.

Many experts believe that the field of international political economy has emerged as an independent area of study since the early 1970s. It was around this time that researchers such as Susan Strange, Robert Cox, Robert Keohane, Joseph Nye, Robert Gilpin, Peter Katzenstein, Stephen Krasner, and others began theorizing in this domain, introducing theoretical, meta-theoretical, and methodological discussions, which were later categorized by scholars such as Benjamin Cohen into two schools: British and American. In this context, scholars from these two schools, positioned on either side of the Atlantic, adopt different theoretical and methodological approaches, providing diverse interpretations within this field of study. The author of this research aims to analyze the theoretical and methodological dimensions present in their views by examining the historical contexts of the formation of this field of study and these two schools. The main question posed in this research is: What methodological approaches have the American and British schools of international political economy adopted? The preliminary answer to this question, serving as the research hypothesis, is that there exists a certain methodological divide between these two schools, leading them to adopt a confrontational stance, which may indicate a lack of effective functioning within this field of study and scholarly community.

2. Theoretical Framework

Given that the fundamental issue of this research pertains to methodological and meta-theoretical discussions in international political economy, the theoretical framework of this study is related to the analysis of metatheoretical issues. Accordingly, the main methodological distinctions in international relations pertain to ontological and epistemological discussions. The ontological topic (the nature of the social world) encompasses the following questions: Does objective reality exist in the external world, or is it merely a construct of human perception? What are the entities and actors involved in the international system? The other methodological topic is epistemology, which includes the following questions: What analyses enhance our understanding? And how can we attain knowledge about the world?

3. Research Method

The research method is descriptive and analytical, with the schools of international political

economy considered as the data.

4. Discussion and Research Findings

International relations, as a field of study, has faced numerous theoretical challenges. These challenges include disagreements over dominant theories, a diversity of approaches, and the lack of a comprehensive framework for analyzing international phenomena. Additionally, rapid changes in global policies, economic and social crises, and the emergence of non-state actors have all contributed to the complexity of international relations. However, the birth and emergence of a new area of study does not occur in a vacuum; particularly in the social sciences, intellectual developments unfold within specific historical conditions and frameworks, and international political economy is no exception.

In the transition from international relations to international political economy, two analytical traditions can be observed. The American school primarily emphasizes institutionalism and quantitative analyses. This approach believes that international institutions and laws can help reduce uncertainty and increase cooperation among countries. Furthermore, scholars from this school emphasize the rationality and national interests of states, positing that states are the main actors in the international system. In contrast, the British school places greater emphasis on historical institutionalism and qualitative analyses. This approach underscores the importance of history and social transformations in shaping institutions and policies, examining how these changes affect state behavior. Methodologically, the main differences between these two schools lie in their focus on institutions and history. The American school emphasizes the influence of institutions on state behavior, while the British school pays more attention to historical and social developments.

Ultimately, these differences have led to distinct explanations of global economic and political issues, with each school seeking to defend and justify its theoretical framework while countering the opposing viewpoint. While these two schools can complement each other, they could also adopt a more cooperative approach.

5. Conclusion

Overall, the American tradition adopts a positivist perspective, while the British tradition offers a deeper outlook. The transition from international relations to international political economy is more evident within the framework of the British analytical tradition, as this approach seeks to understand the deeper dimensions of international relations and engages in interdisciplinary and multidimensional analyses beyond purely empirical approaches. It aims to achieve a better understanding of complex international interactions. Nevertheless, each of these two schools can contribute to a better understanding of global realities. In this context, the positivist approach can yield measurable and objective results, while the British approach can provide a deeper examination of historical and social contexts. Ultimately, a combination of both approaches would be beneficial for a more comprehensive understanding of global phenomena, as this interaction can lead to the production of more holistic and effective knowledge in the field of international political economy. In fact, the methodological collaboration between these two approaches can enhance the understanding of theoretical and practical issues in international political economy and create a foundation for greater convergence and cooperation. The expansion of discussions on international political economy in the 21st century has further underscored the necessity of this endeavor.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

روش‌شناسی مکاتب آمریکایی و بریتانیایی در اقتصاد سیاسی بین‌الملل: مقابله‌گرایی یا مشارکت

جهانبخش مرادی^۱

۱. استادیار گروه علوم سیاسی، واحد ایلام، دانشگاه آزاد اسلامی، ایلام، ایران. رایانامه: Jmoradi7877@yahoo.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۸/۳۰ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۰/۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۱۷ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۶/۱۳ کلیدواژه‌ها: مکتب آمریکایی، مکتب بریتانیایی، متدولوژی، اقتصاد سیاسی بین‌الملل.	به عقیده بسیاری از صاحب‌نظران، تولد و ظهور رشته اقتصاد سیاسی بین‌الملل مربوط به اوایل دهه ۱۹۷۰ میلادی و به‌دنبال برخی از بن‌بست‌های نظری و عملی در روابط بین‌الملل بوده است. درواقع، در همین دوران است که افرادی مانند استرنج، کاکس، کیوهین و نای، گیلپین، کاتزشتاین و کراسنر در قالب دو مکتب بریتانیایی و آمریکایی مباحث خود را مطرح می‌کنند که به نظر می‌رسد تفاوت‌های مهمی نیز بین نگرش‌های حاکم بر این دو مکتب وجود دارد. بر این اساس، هدف، پاسخ به این پرسش است که مکاتب آمریکایی و بریتانیایی از لحاظ متدولوژیکی دارای چه نگرشی هستند؟ برای این منظور، ضمن بررسی شرایط و زمینه‌های تاریخی این دو مکتب، مواضع متدولوژیک مکتب‌های پیش‌گفته مورد بحث قرار گرفته‌اند. در این راستا، بررسی و سیر تاریخ فکری شکل‌گیری این رشته نیز، اختلاف بین دو مکتب یادشده را آشکار کرده و مشخص می‌سازد که این دو رهیافت، برای تحلیل و مطالعه پیوند پیچیده بین فعالیت اقتصادی در سطح بین‌الملل، مواضع مختلفی را از لحاظ متدولوژیکی اتخاذ کرده‌اند. نتیجه‌ای که از پژوهش به دست آمده، این است که نوعی مقابله‌گرایی و انشقاق از لحاظ متدولوژیک بین دو مکتب شکل گرفته است که می‌تواند سلامت این حوزه مطالعاتی را که افزون بر تمایز جغرافیایی؛ دارای تمایز فکری و رویکردی نیز بوده‌اند، در معرض خطر قرار دهد. روش پژوهش، توصیفی - تحلیلی است و مکاتب اقتصاد سیاسی بین‌الملل نیز، به‌عنوان داده در نظر گرفته شده‌اند.

استناد: مرادی، جهانبخش (۱۴۰۴). روش‌شناسی مکاتب آمریکایی و بریتانیایی در اقتصاد سیاسی بین‌الملل: مقابله‌گرایی یا مشارکت. *مطالعات اقتصاد سیاسی بین‌الملل*، ۸ (۱)، ۷۱-۸۷. <http://doi.org/10.22126/ipes.2025.9861.1618>

ناشر: دانشگاه رازی

© نویسندگان

DOI: <http://doi.org/10.22126/ipes.2025.9861.1618>

۱. مقدمه

اغلب نظریه‌پردازان اقتصاد سیاسی بین‌الملل، اعتقاد به درهم‌تنیده بودن جنبه‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی روابط بین‌الملل دارند و بر این اساس، از برخی اقتصاددانان به سبب اقتصادباوری یا تمرکز محض روی اقتصاد و نادیده گرفتن عوامل سیاسی خرده می‌گیرند و از سوی دیگر، از برخی دانشمندان علوم سیاسی به سبب سیاست‌باوری یا بی‌توجهی به ساختارها و فرایندهای اقتصادی انتقاد می‌کنند.

از لحاظ جایگاه علمی رشته^۱ در محافل آکادمیک و دانشگاهی تا حدود اواخر دهه ۱۹۶۰ میلادی، «اقتصاد سیاسی بین‌الملل»^۲، به‌عنوان یک حوزه مطالعاتی میان‌رشته‌ای که پیوندهای نزدیکی با روابط بین‌الملل دارد و از دستاوردهای علمی دانشمندان علوم سیاسی، اقتصاد، جامعه‌شناسی، انسان‌شناسی، تاریخ و جغرافیا بهره می‌برد؛ نگریسته می‌شد. با این وجود، امروزه بسیاری از صاحب‌نظران عقیده دارند که رشته اقتصاد سیاسی بین‌الملل از اوایل دهه ۱۹۷۰ میلادی به‌عنوان یک رشته و یک حوزه مستقل مطالعاتی درآمده است و از این زمان است که کم‌کم محققانی مانند سوزان استرنج، رابرت کاکس، رابرت کیوهین، جوزف نای، رابرت گیلپین، پتر کاتزنشتاین، استفان کراسنر و... به نظریه‌پردازی در این باب می‌پردازند و مباحث نظری و فراتر از آن مطرح می‌شود که بعدها توسط افرادی از جمله بنجامین کوهن با عنوان دو مکتب بریتانیایی و آمریکایی تقسیم‌بندی می‌شوند.

در این راستا، صاحب‌نظران این دو مکتب که در دو سوی آتلانتیک قرار دارند از لحاظ نظری و متدولوژیک رهیافت‌ها و رویکردهای متفاوتی دارند و درواقع، قرائت‌های متفاوتی را این حوزه مطالعاتی ارائه می‌دهند. نگارنده نیز در پژوهش حاضر به دنبال این است که با بررسی زمینه‌های تاریخی شکل‌گیری این حوزه مطالعاتی و این دو مکتب، به تحلیل ابعاد نظری و متدولوژیک موجود در دیدگاه‌های آن‌ها بپردازد. سؤالی که در این پژوهش به‌عنوان پرسش اصلی مطرح می‌شود این است که دو مکتب آمریکایی و بریتانیایی اقتصاد سیاسی بین‌الملل، از لحاظ متدولوژیک چه رویکردی را اتخاذ کرده‌اند؟ پاسخ موقت به این سؤال به‌عنوان فرضیه پژوهش آن است که نوعی انشقاق و شکاف متدولوژیک مابین این دو مکتب وجود دارد و از این لحاظ موضع مقابله‌گرایانه‌ای را اتخاذ کرده‌اند که کمتر می‌تواند نشانه کارکرد خوب در این حوزه مطالعاتی و اجتماع پژوهشی باشد. روش تحقیق نوشتار حاضر توصیفی و تحلیلی است و برای آزمون فرضیه نیز، مباحث را در پنج قسمت مطرح کرده‌ایم که ذیلًا به ترتیب، آن‌ها را مورد بحث قرار می‌دهیم.

۱-۱. پیشینه پژوهش

هرچند آثار تئوریک اندکی درمورد بررسی اقتصاد سیاسی بین‌الملل از این چشم‌انداز وجود دارد، اما به آثار ذیل که تاندازه‌ای به نوشتار پیش رو مرتبط هستند، می‌توان اشاره کرد:

مورفی و نلسون (۲۰۰۱)، در مقاله‌ای به نام «اقتصاد سیاسی بین‌الملل: داستان دو (مکتب) نامتماز» عقیده دارند که حوزه مطالعاتی اقتصاد سیاسی بین‌الملل ریشه در اوایل دهه ۱۹۷۰ دارد. آن‌ها عقیده دارند که برای مدت تقریباً ۲۰ سال، این حوزه مطالعاتی تحت حاکمیت دو مکتب منفک و غیر مرتبط باهم قرار گرفته بود که یکی مربوط به مؤسسات علمی در بریتانیا و دیگری مرتبط با مجله آمریکایی سازمان بین‌المللی در این کشور بود. به باور آن‌ها، از نظر هنجارهای در حال تحول در اقتصاد و علوم سیاسی، هر دو مکتب به طرز شگفت‌انگیزی متمایز هستند. مکتب آمریکایی به‌جای مجموعه‌ای از داده‌های سیستماتیک قوی و نظریه‌ای سیستماتیک بر مجموعه‌ای از مباحث مفهومی و فراتر از مشخص می‌شود. مکتب بریتانیایی دیدگاهی انتقادی دارد و بر کثرت موضوعات مورد مطالعه در اقتصاد سیاسی بین‌المللی تأکید دارد که با ردیابی تحولات تاریخی خاص هر دو مکتب این مسائل آشکار می‌شود.

دیوید لیک (۲۰۰۹) به بررسی نظریه و معرفت‌شناسی در کل حوزه آتلانتیک می‌پردازد و عقیده دارد که سیاست اقتصاد باز،

۱. در نوشتار پیش رو، منظور از رشته، حوزه مطالعاتی مستقل و یک دیسیپلین (Discipline) به‌معنای دقیق آن است.

2. International Political Economy (IPE)

مهم‌ترین پارادایم نوظهور در حوزه اقتصاد سیاسی بین‌المللی است که هسته اصلی مکتب آمریکایی را تشکیل می‌دهد. این پارادایم نگرشی مبتنی بر تبیین‌های ساده و دقیق دارد؛ در حالی که مکتب بریتانیایی تحلیل‌های کل‌گرایانه‌تری ارائه می‌دهد. رابرت کیوهین (۲۰۰۹) در مقاله‌ای با عنوان «اقتصاد سیاسی بین‌المللی قدیم و جدید» عقیده دارد که اقتصاد سیاسی بین‌الملل قدیم که در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ در پژوهش‌های خود بر ابعاد وابستگی متقابل اقتصادی تأکید می‌کرد و از لحاظ تحلیلی سهل‌گیر بود، اما در عمل خلاقانه عمل می‌کرد. در حالی که در اقتصاد سیاسی جدید که در رویکرد سیاست اقتصاد باز تجسم‌یافته، سخت‌گیرانه‌تر عمل می‌کند، اما به تحولات عمده جهانی مثل نقش جدید چین در تجارت و مالیه بین‌الملل و نقش کنشگران جهانی غیردولتی و... توجه کافی نکرده است.

مالینیاک و تیرنی (۲۰۰۹) در مقاله‌ای با عنوان «مکتب آمریکایی اقتصاد سیاسی بین‌الملل» با یک پژوهش میدانی، نتیجه گرفته‌اند که کارهای پژوهشی در مجلات آمریکایی بیشتر کمی است؛ در حالی که در اروپا و بریتانیا بیشتر کیفی است. همچنین، نویسندگان آمریکایی بیشتر در مجلات آمریکایی و کمتر در مجلات بریتانیایی مقاله چاپ می‌کنند و بالعکس. اما درمورد شکاف فرآتلاتنیک، موضع لا آدری اتخاذ می‌کنند.

دینمارک و اوبرین^۱ (۱۹۹۷)، در اثر خود درمورد وضعیت رشته اقتصاد سیاسی بین‌المللی در دانشگاه‌های بریتانیا و ایالات متحده به رشد اقتصاد سیاسی بین‌الملل (IPE) به‌عنوان یک زیرحوزه روابط بین‌الملل (IR) و وضعیت و جایگاه این رشته در مؤسسات، برنامه‌های درسی و پیامد مسائل جدید برای توسعه این حوزه مطالعاتی پرداخته‌اند.

نان و شیلدز^۲ (۲۰۲۲)، در اثر خود به نام «چالش‌های فکری و نهادی برای اقتصاد سیاسی بین‌المللی در بریتانیا: یافته‌ها از داده‌های نظرسنجی متخصصان» به این موضوع توجه کرده‌اند که آیا بین رشته اقتصاد سیاسی بین‌الملل (IPE) در عرصه تئوری و تجربه فعالان این حوزه در عمل تفاوتی وجود دارد؟ و اینکه از نظر فکری، IPE بیش از هر زمان دیگری به درگیر شدن با رویدادهای جهان واقعی نیاز دارد، اما با الزامات نهادی محدودکننده‌ای روبه‌رو است.

اسمیت و همکاران (۱۳۹۴)، در اثر خود، به سیر تطور اقتصاد سیاسی بین‌الملل به‌عنوان یک رشته مجزا و همچنین به موضوعاتی مانند چالش‌ها علیه حاکمیت دولت و درهم تنیدگی روزافزون میان اقتصادهای ملی اشاره کرده‌اند.

کاپوراسو و لوین (۱۴۰۳)، در نظریه‌های اقتصاد سیاسی، برخی از چارچوب‌های مهم‌تر برای درک رابطه بین سیاست و اقتصاد را بررسی می‌کنند، از جمله نظریه‌های کلاسیک، مارکسیستی، کینزی، نئوکلاسیک، دولت‌محور، قدرت‌محور و عدالت‌محور. کتاب «نظریه‌های اقتصاد سیاسی» بر درک تفاوت بین چارچوب کلی نظریه‌ها و مسائل مشترک آن‌ها تأکید دارد. این کتاب که با نمونه‌هایی از نظریه‌های مورد بحث آمیخته شده است، دیدگاه منحصر به فردی درمورد نظریه‌های مختلف اقتصاد سیاسی ارائه کرده است.

قنبرلو (۱۳۹۳) نیز در مقاله‌ای با عنوان «مبانی و مؤلفه‌های مفهومی اقتصاد سیاسی بین‌الملل»؛ برخی از تفاوت‌های دو مکتب را به‌طور کلی مورد بررسی قرار داده، اما اساس کار ایشان، تحلیل روش‌شناختی نبوده است. درنهایت، هرچند بنجامین کوهن در کتاب «اقتصاد سیاسی بین‌الملل؛ تاریخ اندیشه» و مقاله‌ای با عنوان «تقسیم فرآتلاتنیک؛ چرا مکاتب آمریکایی و بریتانیایی خیلی متفاوت هستند؟» به‌طور نسبی برخی از مسائل مطرح در این حوزه را بررسی کرده است؛ اما در کل، به‌خصوص از لحاظ منابع فارسی تألیفی، فقر منبع به‌شدت در این حوزه به چشم می‌خورد که این امر علاوه بر نشان دادن ضرورت و اهمیت انجام این تحقیق، نوآوری آن را نیز نشان می‌دهد.

۲. مبانی مفهومی و نظری بحث: متدولوژی^۳ و مباحث فرانتزوری

موضوعات متدولوژیک کانون بحث اثبات‌گرایان و پسااثبات‌گرایان بوده است. اصول اثبات‌گرایی را به‌طور کلی می‌توان چنین برشمرد: ۱. تجربه‌گرایی و تکیه بر کشف دانش؛ ۲. پیشرفت و تکامل عقلانی علم و ضدیت با نسبی‌گرایی؛ ۳. تلاش برای

1. Denemark & O'Brien

2. Nunn & Shields

3. Methodology

یافتن قوانین عام و مشترک؛ ۴. تحلیل منطقی زبان و تکیه بر منطق بیرونی؛ ۵. تفکیک واقعیت از ارزش و طرد قضاوت‌های ارزشی و احکام تجویزی^۱ از قلمرو معرفت حقیقی؛ ۶. یگانگی زبان علمی یا وحدت علوم (بزرگی، ۱۳۸۲: ۱۵-۱۳).

۲-۱. هستی‌شناسی^۲

هستی‌شناسی درمورد چیزهایی است که وجود دارد؛ یعنی درباره بررسی واقعیت (طبیعت، خواص ذاتی و روابط بودن) است. در برخی متون، هستی‌شناسی به‌عنوان مترادف مابعدالطبیعه یا نظام عالم وجود (فلسفه انتظام گیتی) به‌کار می‌رود. در علوم اجتماعی، هستی‌شناسی به‌عنوان مترادفی برای مطالعه جهانی که ما در آن زندگی می‌کنیم، استفاده می‌شود (Cohen, 2007: 199). هستی‌شناسی پرسش‌ها و جنبه‌های گوناگونی را در بردارد.

در رده اول به این مسئله پرداخته می‌شود که آیا واقعیت عینی در دنیای خارج وجود دارد یا اینکه این دنیا، ساخت ذهنی مردم است؟ دیدگاه عینی افراطی، کاملاً طبیعت‌گرایانه است. دنیای اجتماعی روابط بین‌الملل اساساً یک چیز یا شیئی است که در عالم خارج قرار دارد. دیدگاه ذهنی افراطی، کاملاً آرمان‌گراست. دنیای اجتماعی روابط بین‌الملل، اساساً یک ایده یا مفهوم است که مردم جهت ساماندهی خود و ارتباط سیاسی باهم در آن مشترک هستند و از زبان، عقاید و مفاهیم تشکیل شده است (جکسون و سورنسون، ۱۳۸۳: ۳۱۲).

در رده دوم به تقسیم‌بندی بین فردگرایی و کل‌گرایی یا اصطلاحاً به مشکل ساختار - کارگزار توجه می‌شود؛ یعنی اگر در سیاست بین‌المللی دولت‌ها، تقدم با واحدهای تشکیل‌دهنده باشد با فردگرایی روبه‌رو هستیم و اگر تقدم با نظام باشد با کل‌گرایی روبه‌رو هستیم (مشیرزاده، ۱۳۸۴: ۹).

در رده بعد به این پرداخته می‌شود که بازیگران این نظام را چه واحدهایی تشکیل می‌دهند. آیا دولت‌ها بازیگران اصلی در روابط بین‌الملل هستند یا افراد، جنبش‌های اجتماعی، سازمان‌های غیر دولتی، سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای، شرکت‌های چندملیتی و... را هم می‌توان بازیگر دانست (همان: ۹). در اینجا و در بحث هستی‌شناسی، به‌طور کلی، مسئله مربوط به ماهیت دنیای اجتماعی و عوامل و بازیگران دخیل در آن است.

۲-۲. معرفت‌شناسی^۳

معرفت‌شناسی، برگرفته از واژه یونانی دانش و درمورد روش‌ها و زمینه‌های «شناختن»^۴ است؛ یعنی برای مطالعه جهان از چه روش‌هایی استفاده می‌کنیم و چه نوع تحلیل‌هایی فهم ما را افزایش می‌دهند. معرفت‌شناسی (شناخت‌شناسی)، رابطه شناخت ما با دنیاست. موضوع معرفت‌شناسی، پرسش‌های زیر را دربر می‌گیرد. از چه طریقی می‌توانیم شناخت نسبت به دنیا را به دست بیاوریم؟ یک حالت افراطی این دیدگاه، تشریح و تبیین^۵ علمی دنیاست و آنچه باید انجام داد این است که علوم اجتماعی معتبری بر اساس قضایای تصدیق‌پذیر^۶ تجربی بسازیم. حالت افراطی دیگر، درک و فهم دنیاست. درواقع، عملکرد این دیدگاه، فهم و تفسیر موضوع ذهنی در قالب مطالعه است. طبق این رهیافت، مسائل تاریخی، حقوقی یا اخلاقی جهان سیاست، وقتی در قالب علم قرار گیرند، بد فهمیده می‌شوند (جکسون و سورنسون، ۱۳۸۳: ۳۱۲).

۳. چالش‌ها و تنگنای نظری و عملی در روابط بین‌الملل و شرایط تاریخی شکل‌گیری اقتصاد سیاسی

بین‌الملل

روابط بین‌الملل به‌عنوان یک حوزه مطالعاتی، از یک‌سو با چالش‌های نظری متعددی روبه‌رو بوده است که این چالش‌ها شامل عدم توافق بر سر نظریه‌های غالب، تنوع رویکردها و فقدان یک چارچوب جامع برای تحلیل پدیده‌های بین‌المللی است. از

1. Prescriptive
2. Ontology
3. Epistemology
4. Knowing
5. Explanation
6. Verifiability

سوی دیگر، در عمل نیز، تغییرات سریع در سیاست‌های جهانی، بحران‌های اقتصادی و اجتماعی و ظهور بازیگران غیر دولتی، همگی به پیچیدگی روابط بین‌الملل افزوده‌اند (قنبرلو، ۱۳۹۶: ۲۴۲-۱۹۳؛ مصلی‌نژاد، ۱۴۰۰: ۷۰؛ قوام، ۱۳۹۰: ۱۳-۸). به هر حال تولد و ظهور یک حوزه مطالعاتی جدید در خلأ اتفاق نمی‌افتد و به‌خصوص در علوم اجتماعی، تحولات فکری در بستر شرایط و چارچوب‌های تاریخی صورت می‌گیرند و اقتصاد سیاسی بین‌الملل هم از این قاعده مستثنا نیست. در این راستا، تحولاتی در جهان در حال وقوع بودند که به ریشه‌های هستی‌شناسی (شرحی عام از اینکه چه چیزی وجود دارد و چگونه عمل می‌کند) موجود در این باب جهت می‌دادند.

از لحاظ تاریخی هم باید گفت که از فردای جنگ جهانی دوم، آمریکا سلطه اقتصادی خود را بر جهان سرمایه‌داری برقرار ساخت و این سلطه را از طریق نهادهایی که خود مؤسس آن‌ها بود، تحکیم بخشید. «کنفرانس برتون وودز»^۱ که در ژوئیه ۱۹۴۴ برگزار شد، نظم جدید اقتصادی را از طریق نهادهای خود (صندوق بین‌المللی پول، گات و بانک جهانی) تعیین کرد (نقیب‌زاده، ۱۳۹۲: ۲۵۶). هدف از ایجاد این نهادها، تسهیل همکاری در اقتصاد جهانی و اطمینان از عدم به‌کارگیری انواع «سیاست‌های فقیرسازی همسایه»^۲ (از بین بردن رویه‌های تجاری تبعیض‌آمیز) که در رکود بزرگ ۱۹۲۹ نقش داشتند، بود. با این وجود، زمانی که در سال ۱۹۴۵، ایالات متحده اولویت خود را در محدودسازی نفوذ شوروی قرار دارد، طرح‌های سال ۱۹۴۴ برای اقتصاد جهانی خیلی زود متوقف شدند.

در این چارچوب، ایالات متحده که از ظهور کمونیسم در اروپای جنگ‌زده بیمناک بود، نقش مهمی در بازسازی اروپا و اداره اقتصاد جهانی بر عهده گرفت. این مسئله باعث هژمونی آمریکا در دهه ۱۹۵۰ و مطرح شدن ایالات متحده به‌عنوان قدرت برتر اقتصادی و نظامی که خواهان و قادر به ایجاد اقتصاد جهانی لیبرال است، گردید. بدین‌سان در دهه ۱۹۵۰ در نتیجه استقرار نظام برتون وودز، انسجام در اقتصاد جهانی لیبرال شکل گرفت. نظام برتون وودز که بر اساس نرخ ثابت مبادله و جریان هدایت‌شده سرمایه قرار داشت تا زمان فروپاشی آن در سال ۱۹۷۱ یعنی زمانی که ایالات متحده اعلام کرد که دیگر دلار را به طلا تبدیل نمی‌کند، به‌خوبی عمل کرد (وودز، ۱۳۸۳: ۶۳۷-۶۲۸)؛ اما در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ بازسازی اقتصادی ژاپن و اروپای غربی صورت گرفت و با کاهش رشد اقتصادی آمریکا و کسری موازنه پرداخت‌ها، هژمونی آمریکا در مسیر افول قرار گرفت (جکسون و سورنسون، ۱۳۸۳: ۲۴۷).

از طرف دیگر مسئله استعمارزدایی، نظرات را به سمت توسعه اقتصادی معطوف کرد. این مسئله، فشارها را برای یک نظم اقتصادی بین‌المللی جدید که قواعد روابط بین شمال ثروتمند و جنوب فقیر را تغییر دهد به شکل اساسی افزایش داده بود. در ورای این تغییرات، وابستگی متقابل اقتصادی در حال وقوع بود. در مطالعه آکادمیک روابط بین‌الملل، چالشی که به‌واسطه وابستگی متقابل اقتصادی کشورها به‌ویژه ایالات متحده ایجاد شده بود، به‌وسیله ریچارد کوپر و در کتاب مؤثر او یعنی «اقتصاد وابستگی متقابل»^۳ در سال ۱۹۶۸ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. او در این کتاب، به ضرورت هماهنگی و همکاری بیشتر بین دولت‌ها و در دنیایی که در آن تراز پرداخت‌های هر کشور در معرض تهدید شوک‌ها و بی‌نظمی‌های زیادی قرار دارد، پرداخته بود (وودز، ۱۳۸۳: ۶۳۸). خلاصه اینکه، تحولات نشان می‌دادند که توانایی حکومت‌ها برای اداره امور اقتصادی کاهش یافته و در نتیجه قدرت دولت‌ها در حال کاهش بود و بازار هم به یک مشکل جدی تبدیل شده بود.

در مقابل، نگرانی‌ها نسبت به امنیت ملی کاهش یافت که به علت تنش‌زدایی بین دو ابرقدرت بعد از بحران موشکی کوبا در سال ۱۹۶۲ بود. هرچند تنش‌زدایی موقت بود و در سال ۱۹۷۹ جنگ سرد جدیدی بین دو ابرقدرت شروع شد، اما فضا برای دانشجویان سیاست جهانی فراهم شد تا توجه خود را به مسائل دیگر و از جمله اقتصاد سیاسی بین‌الملل معطوف کنند. از طرفی دیگر، در اوایل دهه ۱۹۷۰، روابط بین‌الملل شروع به تغییر کرد، زیرا وقایع فوق، سیاست‌گذاران و دانش‌پژوهان را به یک اندازه وادار کرد تا به مسائل اقتصادی توجه بیشتری نمایند. قدرت و سلطه ایالات متحده در اتحاد غرب از پایان جنگ جهانی دوم جای تردید نداشت، اما شکست ویتنام و محدودیت‌های اقتصادی در اواخر دهه ۱۹۶۰، باعث شد تا هژمونی ایالات متحده

1. Bretton Woods Conference
2. Beggar thy Neighbor Policies
3. The Economics of Interdependence

کاهش یابد. ناگهان به نظر رسید که روابط اقتصادی، موانع و محدودیت‌هایی را برای سیاست خارجی و داخلی ایجاد می‌کند (وودز، ۱۳۸۳: ۶۳۸)؛ اما چرا در ربع قرن پس از جنگ جهانی دوم، توجه به اقتصاد سیاسی بین‌الملل و تولید کارهای نظری در این باب اندک بود؟ در این مورد، دلایل در سه سطح مطرح بودند: دلیل اول؛ تأثیر فضای ضد کمونیستی در دوره پس از جنگ جهانی دوم بود که بر اساس آن اقتصاد سیاسی بین‌الملل به معنای معادل مارکسیسم و یا سایر دکترین‌های چپ‌گرایانه قلمداد می‌شد و غیر قابل پذیرش بود. با ذوب شدن یخ‌ها در روابط دو ابرقدرت در نتیجه تنش‌زدایی در اواخر دهه ۱۹۶۰، دانشمندان سیاسی می‌بایستی از فضیلت دموکراسی و نه کاپیتالیسم دفاع می‌کردند.

دلیل دوم؛ نوعی از نزدیکی فکری در هستی‌شناسی مسلط بر علم اقتصاد بود که بر اساس آن بسیاری از صاحب‌نظران ترجیح می‌دادند که به حوزه خصوصی تمرکز کنند و به‌طور عمده بر کارآمدی فنی و رفاه اقتصادی تأکید می‌کردند. دلیل سوم هم این بود که از لحاظ معرفت‌شناسی در مقابل اقتصاد سیاسی بین‌الملل مقاومت وجود داشت. برای حدود یک قرن، خصوصاً در ایالات متحده، این حوزه مطالعاتی به‌طور فزاینده به شکل انتزاعی و با تأکید بر منطق قیاسی و مدل‌های تقلیل‌گرایانه در حال رشد بود.

به همین خاطر، می‌توان گفت که تا دهه ۱۹۷۰، اقتصاد سیاسی بین‌المللی موضوعی تقریباً فراموش شده بود. اگرچه پژوهش‌گران سنت مارکسیستی، بحث‌های داغی را درباره دلایل عدم توسعه‌یافتگی و نابرابری بین ملت‌ها مطرح می‌کردند، اما این بحث‌ها به‌ندرت به دل‌مشغولی و دغدغه اصلی روابط بین‌الملل بدل می‌شد، درواقع، چالش‌های سیاسی و استراتژیک جنگ سرد، توان کشورهای صنعتی و در حال توسعه را به یک اندازه تحلیل می‌برد و کشورهای در حال توسعه با استعمارزدایی نیز روبه‌رو بودند و باید ساختارهای دولتی پسااستعمار را می‌ساختند. البته کارهای نظری محدودی در فاصله پایان جنگ جهانی دوم و ظهور رشته اقتصاد سیاسی بین‌الملل در ابتدای دهه ۱۹۷۰ میلادی صورت گرفت که از جمله آن‌ها می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

جاکوب واینر در سال ۱۹۴۸ در جستجوی روابط قدرت و فراوانی به‌عنوان اهداف سیاست خارجی بود. ۲۰ سال بعد ریچارد کوپر «اقتصاد وابستگی متقابل» را در سال ۱۹۶۸ منتشر کرد؛ که بر چالش‌های سیاسی که تحت تأثیر رشد وابستگی متقابل قرار می‌گیرند، تأکید کرد. در سال ۱۹۷۰ چارلز کیندلبرگر کتاب «قدرت و پول»^۲ را درمورد تنش بین فعالیت اقتصادی و سیاسی را درباره جهانی که از لحاظ وابستگی متقابل در حال رشد بود، منتشر کرد. ریموند ورنون^۳ در سال ۱۹۷۱، کتاب «حاکمیت در خلیج»^۴ را درمورد تأثیر شرکت‌های چندملیتی به‌عنوان یک بازیگر کلیدی سیاسی در جهان منتشر کرد. آلبرت هیرشمن^۵ هم در سال ۱۹۶۹ کتاب «قدرت ملی و ساختار تجارت خارجی»^۶ که در سال ۱۹۴۵ چاپ شده بود را دوباره مطرح کرد.

۴. ظهور مکاتب آمریکایی و بریتانیایی در اقتصاد سیاسی بین‌الملل

ظهور و شکل‌گیری یک رشته یا حوزه مطالعاتی مستلزم مجموعه عواملی است که از جمله آن‌ها می‌توان به ایجاد مجموعه‌ای منسجم از دانش، به‌کارگیری استانداردهای به رسمیت شناخته شده برای تربیت متخصصان، اعضای هیئت‌علمی تمام‌وقت جهت تدریس و تحقیق، انتشار ایده‌های و تحلیل‌های جدید، برگزاری کرسی نظریه‌پردازی، نقد و مناظره و شبکه‌ای نهادینه‌شده از محققان، یعنی یک اجتماع پژوهشی متمایز با مرزها و امتیازات خاص اشاره کرد. در این صورت، اقتصاد سیاسی بین‌الملل، رشته‌ای است که حدود نیم‌قرن سابقه دارد. رابرت گیلپین اقتصاد سیاسی بین‌الملل را به‌عنوان «تعاملات متقابل و پویا در روابط بین‌الملل که رابطه قدرت و ثروت را بررسی می‌کند» تعریف می‌کند (Gilpin, 1975: 43)؛ به عبارت دیگر، اقتصاد سیاسی

1. Charles Kindle Berger

2. Power and Money

3. Raymond Vernon

4. Sovereignty at Bay

5. Albert Hirschman

6. National Power and the Structure of Foreign Trade

بین‌الملل درباره پیوند پیچیده بین فعالیت اقتصادی و سیاسی در سطح بین‌المللی است. تا قبل از دهه ۱۹۷۰ میلادی، هرچند متفکران کلاسیک نظریه‌های اقتصاد سیاسی بین‌الملل به پیوند اقتصاد و سیاست توجه کرده بودند، اما در عمل و در دنیای انگلیسی‌زبان، علم اقتصاد و علوم سیاسی به‌عنوان حوزه‌های مطالعاتی کاملاً متفاوت نگاه می‌شدند که هر کدام دیدگاه خاص خودشان را در مورد مسائل بین‌المللی داشتند و تلاش‌های نسبتاً معدودی جهت پیوند و پر کردن شکاف بین این دو حوزه مطالعاتی صورت می‌گرفت که از جمله آن می‌توان به تلاش مارکسیست‌ها اشاره کرد. درواقع، هنوز هم عده‌ای از محققان قائل به شکل‌گیری اقتصاد سیاسی بین‌الملل به‌عنوان یک حوزه مطالعاتی مستقل نیستند. برای مثال، دیوید لیک عقیده دارد که اقتصاد سیاسی بین‌الملل حوزه مطالعاتی میان‌رشته‌ای است که ماورای پیوند اقتصاد بین‌الملل و روابط بین‌الملل، اجماعی در مورد اینکه اقتصاد سیاسی بین‌الملل درباره چیست، وجود ندارد (Lake, 2006).

در سطح جهانی، برداشت غالب نسبت به اقتصاد سیاسی بین‌الملل که از آن با عنوان برداشت مسلط و هژمونیک نام برده می‌شود، آن چیزی است که در آمریکا وجود دارد. از این برداشت به نام مکتب آمریکایی یاد می‌شود. در مکتب آمریکایی ارجحیت با روش علمی و مدل‌های دقیق علمی است. در اینجا، تحلیل بر مبنای اصول دوگانه اثبات‌گرایی و تجربه‌گرایی است؛ یعنی دانش به بهترین شکل از طریق مشاهده عینی و آزمون منظم داده‌ها صورت می‌گیرد.

از نظر استفان کراسنر، یکی از متفکران مکتب آمریکایی، حتی انتقاداتی که از این مکتب صورت گرفته است، تصدیق می‌کنند که جریان اصلی و غالب در این حوزه مطالعاتی، برداشت آمریکایی است؛ اما در جاهای دیگر و در دنیای انگلیسی‌زبان، یعنی در بریتانیا یک آلترناتیو دیگر در مورد اقتصاد سیاسی بین‌الملل وجود دارد که از ابتدا با مکتب آمریکایی متمایز بوده است. در این مکتب که از آن با عنوان مکتب بریتانیایی اسم برده می‌شود، محققان نسبت به ایالات متحده، نگاه بازتر و گسترده‌تری، جهت پیوند با دیگر حوزه‌های مطالعاتی دارند. دستور کار این مکتب آرمان‌گرایانه است و علاقه کمتری به استفاده از روش علمی وجود دارد (کوهن، ۱۳۹۹: ۲۰-۱۸).

درواقع، تضادهای این دو مکتب از جنبه‌های مختلف و به‌ویژه از لحاظ متدولوژیک آن‌چنان زیاد هستند که می‌توان گفت این دو برداشت، کاملاً متضاد هم هستند. هرچند این تمایز دقیقاً جغرافیایی نیست و طرفدارانی از دو مکتب در حوزه جغرافیایی دیگر وجود دارد، اما می‌توان در این حوزه مطالعاتی، قائل به یک تقسیم‌بندی شد که بر اساس آن طرفداران هر یک از دو مکتب فوق‌الذکر، در دو سوی آتلانتیک وجود دارند. در این راستا، محققان برای ارتقا و توسعه این حوزه مطالعاتی بحث‌های مختلف را مطرح کرده‌اند و از جنبه‌های نظری و فرائضی به بحث در این مورد پرداخته‌اند.

مکتب بریتانیایی علاوه بر اینکه افراد از ملیت‌های متفاوت را در خود دارد، از لحاظ مطالعاتی شامل طیف گسترده‌ای از سایر حوزه‌های مطالعاتی است. در این مکتب، مطالعات بین‌الملل شامل طیف گسترده‌ای از سایر حوزه‌های مانند جامعه‌شناسی، فلسفه، دین و حقوق بوده و پیوند مستقیم با علوم سیاسی؛ ضعیف بوده است. در دانشگاه کمبریج، مطالعات بین‌الملل در دانشکده تاریخ بوده و در «مدرسه اقتصاد لندن»^۱، رشته روابط بین‌الملل گروه کاملاً متمایزی از سایر رشته‌ها داشته است. شرایط تاریخی هم در دو سوی آتلانتیک متفاوت بوده‌اند. برعکس آمریکا، بریتانیا به‌عنوان یک امپراتوری مستعمراتی که آفتاب در مستعمرات آن غروب نمی‌کرد، در حال نزول بود. در حالی که پژوهش‌گران مکتب آمریکایی، به‌طور طبیعی و حتی مطلوب، نظم جهانی جدید بعد از جنگ جهانی دوم را پذیرفتند، پذیرش این نظم برای پژوهش‌گران بریتانیایی آسان نبود و به‌طور کلی، می‌توان سه علت را در این راستا نام برد (Cohen, 2007: 212-215).

۱. وجود نوعی گرایش ضدآمریکایی در دانشگاه‌های بریتانیایی که بر اساس آن پژوهش‌گران، تلاش‌های خود را در مخالفت و نه تقلید از جریانات آمریکایی تعریف می‌کردند که این مسئله دو دلیل داشت. دلیل اول ژئوپلیتیکی بود و مرتبط با ظهور ایالات متحده به‌عنوان رهبر جهان غرب بود و دلیل دیگر فکری بود و به ظهور و صعود دانشگاه‌های آمریکا بعد از سال ۱۹۴۵ به اوج سلسله‌مراتب آکادمیک جهان و تحت‌الشعاع قرار گرفتن دانشگاه‌های آکسفورد و کمبریج بود.

۲. برخورد با مارکسیسم و سایر دکتین‌های چپ‌گرایانه نسبت به آمریکا خیلی راحت‌تر بود. در آمریکا، دانشگاهیان نسبت به

چیزهایی که ممکن بود به‌وسیله سوسیالیسم لکه‌دار شوند، محتاط بودند. به‌عنوان مثال، طبق جنبش مک کارتیسم در آمریکا در دهه ۱۹۵۰، هر حرکت مشکوکی که حتی اندکی با آرمان‌های لیبرالیسم همخوانی نداشت با حربه مبارزه با کمونیسم بیرون رانده می‌شد. در پرتو این جنبش بسیاری از دانشمندان، فرزندگان و هنرمندان مستقل در آمریکا از میدان به‌در شدند. به‌عنوان نمونه مثال چارلی چاپلین، فیلم پادشاه نیویورک را در وصف مک‌کارتی (سناتور محافظه‌کار حزب جمهوری‌خواه) در سوئیس ساخت. به هر حال در بریتانیا تمایل کمتری به مقاومت در برابر رشته جدید مطالعاتی که احساس ضد سرمایه‌داری را القا کند، وجود داشت. درواقع، برعکس آمریکا، در بریتانیا، تردید نسبت به بازار و پیامدهای آن بسیار قابل پذیرش‌تر بود.

۳. تفاوت رهیافت بریتانیایی با رهیافت آمریکایی در این بود که این رهیافت خیلی کمتر انتزاعی بود. در مقایسه با روشی که دیسپلین اقتصاد در آمریکا در حال گسترش بود، در بریتانیا هنوز تأکید بسیار کمتر بر تقلیل‌گرایی و کمی‌گرایی وجود داشت؛ یعنی پژوهش‌گران در تحلیل‌هایشان باز و گسترده عمل می‌کردند و به نقش نهادها و تاریخ توجه می‌کردند. برخی از دانشگاه‌ها مثل «مدرسه اقتصاد لندن» (LSE)، رشته‌ای به نام تاریخ اقتصاد داشتند که در آن زمان بسیاری از معروف‌ترین اقتصاددانان جهان در آن دانشکده بودند. از این رو، زمانی که رشته اقتصاد سیاسی بین‌الملل دوره طفولیت خود را طی می‌کرد، فشار کمتری برای هم‌نوایی معرفت‌شناختی اثبات‌گرایانه و تجربی در بریتانیا وجود داشت.

۵. متدولوژی مکاتب آمریکایی و بریتانیایی

مالینیاک و تیرنی (۲۰۰۹) با استفاده از تحلیل پایگاه داده‌ها که مقالات را در ۱۲ مجله برجسته علوم سیاسی و با عنوان روابط بین‌الملل چاپ می‌کنند به بررسی مقالات چاپ شده از سال ۱۹۸۰ تا سال ۲۰۰۶ پرداخته‌اند. سؤالاتی که آن‌ها مطرح کرده‌اند این بوده است که آیا آثار غیر آمریکایی در زمینه اقتصاد سیاسی بین‌الملل متفاوت از آمریکایی‌هاست و اینکه آیا آثار پژوهش‌گران آمریکایی در زمینه اقتصاد سیاسی بین‌الملل بیشتر اثبات‌گرا و کمی‌است، در حالی که آثار پژوهش‌گران بریتانیایی و اروپایی در این زمینه بیشتر غیر اثبات‌گرا، هنجاری و کیفی است؟ نتیجه آن‌ها این بود که هر سال نسبت به دهه گذشته کمتر از ۲۰ درصد از نویسندگان غیر آمریکایی مقالات اقتصاد سیاسی را در مجلات پیش‌گفته چاپ می‌کنند. نتیجه‌ای که آن‌ها می‌گیرند، غلبه رهیافت‌های اثبات‌گرایی و پسااثبات‌گرایی را در دو سوی آتلانتیک مشخص می‌کند.

از لحاظ هستی‌شناسی، مکتب آمریکایی، رهیافتی شالوده‌گرا دارد که بر اساس آن عقیده دارند که یک واقعیت عینی خارجی وجود دارد. جهانی که مستقل از آگاهی و دانش ماست. از سوی دیگر، تبیین یا پیش‌گویی اینکه چه چیزی در جهان اتفاق خواهد افتاد، قائل به تقدم نظریه بر مشاهده هستند. به عبارتی، آن‌ها، متدولوژی اثبات‌گرایی را پذیرفته‌اند؛ یعنی آن نوع متدولوژی که از طریق رهیافت‌های قانونی یا روش علمی استاندارد شده، اعمال می‌گردد. درمقابل، مکتب بریتانیایی، رهیافت ضد شالوده‌گرایانه در پیش گرفته و معتقد است که واقعیت عینی بیرونی وجود ندارد، زیرا جهان، خودش به شکل گفتمانی ساخته شده و وابسته به زمان خاص و هویت فرهنگی است. بدین ترتیب، از نظر این مکتب، به‌منظور فهم اینکه در جهان چه چیزی اتفاق خواهد افتاد، هر شخص باید مستقیماً آن را از بیرون مشاهده کند تا حقیقت عینی را به دست آورد. از بعد دیگر، مکتب آمریکایی از لحاظ هستی‌شناسی، دولت‌محور است که به حکومت حاکم در ورای دیگر بازیگران ارجحیت می‌دهد. درمقابل، در مکتب بریتانیایی به دولت فقط به‌عنوان یکی از کارگزاران بی‌شمار نگاه می‌شود (Cohen, 2007: 199).

از نظر مکتب آمریکایی، اقتصاد سیاسی بین‌الملل، اساساً زیرمجموعه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل و مرتبط با سیاست‌گذاری عمومی است که هسته مطالعه آن محدود به رفتار دولت و حکومت‌داری سیستم بین‌المللی است. هدف اصلی تئوری، تبیین و تشخیص رابطه علی و عامل محرک، رویکرد حل‌المسائلی برای به دست آوردن راه‌حل‌های ممکن جهت کنترل و رفع چالش‌های موجود است؛ یعنی شناخت مبتنی بر حفظ وضع موجود است. از نظر مکتب بریتانیایی، اقتصاد سیاسی بین‌الملل گسترده‌تر است و همه موضوعات اجتماعی و اخلاقی را در برمی‌گیرد. هدف اصلی تئوری، قضاوت جهت تشخیص ناعدالتی و عامل محرک، رویکرد انتقادی جهت بهبود عدالت است؛ یعنی شناخت، «آزادسازانه» است و اینکه جهان را جای

بهتری برای زندگی بسازیم. در حالی که مکتب آمریکایی به عینیت‌گرایی در علوم اجتماعی متعارف فکر می‌کند، مکتب بریتانیایی دارای سنت عمل‌گرایی و رویکرد هنجاری و فلسفه اخلاقی است. از لحاظ معرفت‌شناسی، مکتب آمریکایی وابسته به دو اصل مدل‌های علمی یعنی اثبات‌گرایی و تجربه‌گرایی است که در این رهگذار از منطق قیاسی و استدلال‌های موزانه برای دستیابی به حقایق جهان‌شمولی استفاده می‌گردد. متدولوژی تحقیق برای آزمون فرضیه و پیشرفت دانش بشری است. درمقابل، رهیافت بریتانیایی، رهیافت‌هایی را می‌پذیرد که از لحاظ ماهیت، نهادی‌تر و تاریخی‌تر هستند و لحن تفسیر بیشتری دارند. در حالی که مکتب آمریکایی، عمداً خود را در تئوری‌پردازی محدود کرده است، مکتب بریتانیایی به دنبال دگرذیسی نظام‌مند یا تحول اجتماعی است. درنهایت، در حالی که مکتب آمریکایی به علوم نرمال و روش‌های علمی متعارف بها می‌دهد، مکتب بریتانیایی به نظریه انتقادی گرایش دارد و چارچوب ذهنی متضادی را ارائه می‌دهد (جدول ۱).

جدول ۱. مقایسه مکاتب آمریکایی و بریتانیایی در حوزه اقتصاد سیاسی بین‌الملل

رویکرد جنبه مقایسه	مکتب آمریکایی	مکتب بریتانیایی
رویکرد نظری	بیشتر بر اساس واقع‌گرایی و لیبرالیسم بنا شده و به تحلیل قدرت و منافع ملی می‌پردازد.	تأکید بیشتری بر ساختارهای اجتماعی و تاریخی دارد و به نظریه‌های خردگرا و بر ساخت‌گرایانه نزدیک‌تر است.
تمرکز بر دولت	تأکید بیشتر بر نقش دولت و سیاست‌های اقتصادی آن.	توجه بیشتر به تعاملات بین‌المللی و تأثیرات اجتماعی و فرهنگی
تحلیل‌های بین‌المللی	تمایل به تحلیل‌های کمی و داده‌محور	گرایش به تحلیل‌های کیفی و تاریخی
روش‌شناسی	اثبات‌گرایانه و تمرکز بیشتر بر مدل‌های کمی و تحلیل‌های اقتصادی	تأکید بر استفاده از روش‌های تاریخی و انتقادی
موضوعات مورد بررسی	تمرکز بیشتر بر روی منافع اقتصادی و سیاست‌های کلان	توجه بیشتر به مسائل اجتماعی، فرهنگی و اخلاقی
معرفت‌شناسی	روش‌های علمی و تجربی و جستجوی قوانین عمومی و قابل تعمیم؛ استفاده از مدل‌های ریاضی و نظریه‌های اقتصادی؛ تأکید بر قابل سنجش بودن و قابلیت پیش‌بینی.	تحلیل‌های کیفی و تاریخی و اهمیت دادن به تفسیر و درک معانی و زمینه‌ها؛ جستجوی درک عمیق از بافت‌های خاص اجتماعی و فرهنگی؛ استفاده از تحلیل‌های تاریخی و اجتماعی.
هستی‌شناسی	توجه به واقعیت‌های عینی و قابل مشاهده و تکیه بر داده‌های کمی و تجربی؛ درک واقعیت‌ها به عنوان پدیده‌های مستقل؛ رویکرد تحلیلی و علمی به مسائل اقتصادی و سیاسی.	تأکید بر ساختارهای اجتماعی و تاریخی و توجه به معانی و تفسیرهای اجتماعی؛ درک واقعیت‌ها به عنوان نتیجه تعاملات اجتماعی؛ رویکرد تاریخی و تحلیلی به مسائل اقتصادی و سیاسی.

۶. مقایسه و تحلیل

در فرایند گذار و انتقال از روابط بین‌الملل به اقتصاد سیاسی بین‌الملل دو سنت تحلیلی قابل مشاهده هستند. در این بین، مکتب آمریکایی به‌طور عمده بر نهادگرایی و تحلیل‌های کمی تأکید دارد. در این راستا، این رویکرد بر این باور است که نهادها و قوانین بین‌المللی می‌توانند به کاهش عدم اطمینان و افزایش همکاری بین کشورها کمک کنند (Keohane, 1984). همچنین، پژوهشگران این مکتب به عقلانیت و منافع ملی کشورها تأکید دارند و فرض می‌کنند که دولت‌ها بازیگران اصلی در نظام بین‌الملل هستند. درمقابل، مکتب بریتانیایی بیشتر بر نهادگرایی تاریخی و تحلیل‌های کیفی تأکید دارد. این رویکرد بر اهمیت تاریخ و تحولات اجتماعی در شکل‌گیری نهادها و سیاست‌ها تأکید کرده و به بررسی چگونگی تأثیر این تحولات بر رفتار کشورها می‌پردازد. از لحاظ فرائضی، تفاوت‌های اصلی بین این دو مکتب در روش‌شناسی و تمرکز آن‌ها بر نهادها و تاریخ است. مکتب آمریکایی بیشتر بر تأثیر نهادها بر رفتار دولت‌ها تأکید دارد، در حالی که مکتب بریتانیایی به تحولات تاریخی و اجتماعی توجه بیشتری دارد (Hobson, 2004).

در ارتباط با نقاط قوت و ضعف مکاتب مزبور می‌توان گفت که مکتب آمریکایی با استفاده از روش‌های کمی، دقت و قابلیت اندازه‌گیری را افزایش می‌دهد، اما ممکن است از پیچیدگی‌های اجتماعی غافل شود. درمقابل، مکتب بریتانیایی با تأکید بر

تحلیل‌های کیفی و تاریخی، درک عمیق‌تری از زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی ارائه می‌دهد، اما ممکن است به دلیل عدم استفاده از داده‌های کمی، قابلیت تعمیم کمتری داشته باشد (Balaam & Dillman 2010; Strange, 1988). در کل، سنت آمریکایی، نگاه پوزیتیویستی دارد، در حالی که سنت بریتانیایی نگاه عمیق‌تری دارد و گذار از روابط بین‌الملل به اقتصاد سیاسی بین‌الملل بیشتر در چارچوب سنت تحلیلی بریتانیایی قابل مشاهده است، زیرا این رویکرد سعی دارد تا ابعاد عمیق‌تری از روابط بین‌الملل را درک کند و به تحلیل‌های بین‌رشته‌ای و چندبعدی و فراتر از رویکردهای صرفاً تجربی پرداخته و سعی می‌کند تا به درک بهتری از تعاملات پیچیده بین‌المللی برسد. با این وجود، هر یک از این دو نحله می‌توانند به درک بهتر واقعیت‌های جهانی کمک کنند. در این راستا، رویکرد پوزیتیویستی می‌تواند نتایج قابل اندازه‌گیری و عینی ارائه دهد، در حالی که رویکرد بریتانیایی می‌تواند به بررسی عمیق‌تر و بافت‌های تاریخی و اجتماعی بپردازد. به هر حال برای درک کامل‌تر از پدیده‌های جهانی، ترکیبی از هر دو رویکرد مفید است، زیرا این تعامل می‌تواند به تولید دانش جامع‌تر و مؤثرتری در زمینه اقتصاد سیاسی بین‌الملل منجر شود.

۷. نتیجه‌گیری

وظیفه اساسی اقتصاد سیاسی بین‌الملل، شناخت نحوه تأثیرگذاری و تأثیرپذیری سیاسی و اقتصادی کشورها در عرصه روابط بین‌الملل است. درواقع، این حوزه مطالعاتی به منظور رفع یک مشکل روش‌شناختی بزرگ شکل گرفته است. مشکل این بوده است که تئوری‌ها و منطق‌های دو رشته روابط بین‌الملل و اقتصاد بین‌الملل محض به‌تنهایی و مستقل از هم ناقص هستند؛ زیرا نمی‌توان با تکیه بر یکی از آن‌ها به شناختی جامع و عمیق از تحولات روابط بین‌الملل در جهان امروز رسید. راه جایگزین این بوده که باید چارچوب‌های شناختی و نظری این دو رشته را در قالب یک حوزه مطالعاتی مجزا تلفیق و از طریق آن به بررسی رویدادها و تحولات پرداخت. درواقع، بن‌بست‌ها تئوریک و عملی در روابط بین‌الملل می‌توانند ناشی از تنوع قابل توجه نظریه‌ها و مناظرات تئوریک، عدم توافق بر سر مفاهیم کلیدی، پیچیدگی مسائل جهانی مانند آلودگی محیط‌زیست، چالش‌های اضطراری انسانی، محدودیت‌های ساختار قدرت موجود و ناتوانی در ارزیابی دقیق واقعیت‌های جهانی باشند. به هر حال این تنگناها که به‌طور عمده ریشه در انتقادات به نظریه‌های موجود دارند، زمینه‌ساز ظهور اقتصاد سیاسی بین‌الملل به‌عنوان یک حوزه جدید پژوهشی شده‌اند، اما مکاتب اصلی این حوزه مطالعاتی، دیدگاه‌های متضادی درمورد مسائل روش‌شناختی دارند که می‌تواند سلامت پژوهشی آن را به خطر بیندازد.

در این راستا، از لحاظ متدولوژیک، اقتصاد سیاسی بین‌الملل به‌عنوان زیرمجموعه‌ای از دانش روابط بین‌الملل از متدولوژی کلی علوم اجتماعی تبعیت می‌کند. به همین منوال، تفکیک مباحث متدولوژیک اصلی در روابط بین‌الملل مربوط به مباحث هستی‌شناسی و معرفت‌شناسی است. موضوع هستی‌شناسی (ماهیت دنیای اجتماعی) پرسش‌های ذیل را شامل می‌شود: آیا واقعیت عینی در دنیای خارج وجود دارد یا اینکه آن ساخت ذهنی مردم است؟ و اینکه عوامل و بازیگران دخیل در نظام بین‌الملل چه واحدهایی هستند؟ دیدگاه مکتب آمریکایی این است که دنیای اجتماعی روابط بین‌الملل، اساساً چیزی است که در دنیای خارج وجود دارد؛ یعنی ما به ازای خارجی دارد و کنش‌گران و عوامل دخیل دولت‌ها هستند؛ اما مکتب بریتانیایی، دیدگاهی هنجاری، تفسیری و آرمان‌گرایانه دارد و دولت‌ها را یکی از بازیگران و عوامل بی‌شمار می‌داند. مکتب بریتانیایی عقیده دارد که واقعیت عینی بیرونی وجود ندارد، زیرا خود جهان به شکل گفتمانی ساخته می‌شود و وابسته به زمان خاص و هویت فرهنگی است.

موضوع دیگر متدولوژیک، مبحث معرفت‌شناسی است. این موضوع پرسش‌های ذیل را دربر می‌گیرد. چه تحلیل‌هایی فهم ما را افزایش می‌دهند؟ و از چه طریقی می‌توانیم شناخت نسبت به دنیا را به دست بیاوریم؟ در اینجا، حالت افراطی تبیین و تشریح علمی دنیاست؛ یعنی آنچه باید انجام داد این است که علوم اجتماعی معتبری را بر اساس قضایای تجربی تصدیق‌پذیر بسازیم و این همان کاری است که مکتب آمریکایی به دنبال آن است. حالت دیگر این است که به فهم و درک دنیا بپردازیم. عملکرد این نگرش فهم و تفسیر موضوع ذهنی در قالب مطالعه است؛ یعنی همان راهی که مکتب بریتانیایی در پیش گرفته

است. این مکتب قائل به توجه به همه موضوعات اجتماعی و اخلاقی است و عقیده دارد که تئوری اقتصاد سیاسی بین‌الملل باید عدالت و انصاف را هم در نظریه‌پردازی لحاظ نماید.

در مجموع، همان‌طور که در این پژوهش بحث شد، از لحاظ متدولوژیک درمورد تفکیک مباحث عین‌گرایی و ذهن‌گرایی هستی‌شناسانه و تبیین و فهم معرفت‌شناسانه بین دو مکتب آمریکایی و بریتانیایی نوعی انشقاق و مقابله‌گرایی وجود دارد. با بررسی، تحلیل و مقایسه رویکردهای آمریکایی و بریتانیایی در اقتصاد سیاسی بین‌الملل، نیز می‌توان نتیجه گرفت که بین این دو مکتب؛ اختلاف و تمایز نظری وجود دارد و مکاتب آمریکایی و بریتانیایی اقتصاد سیاسی، چارچوب‌های نظری متفاوتی را توسعه داده‌اند که بر مبانی فکری، ارزش‌ها و تجربیات متمایزی استوار است.

در نهایت امر نیز، این تفاوت‌ها، منجر به ارائه تبیین‌های متفاوت از مسائل و مناسبات اقتصادی و سیاسی جهانی شده است و هر مکتب در صدد دفاع و توجیه چارچوب نظری خود و مقابله با دیدگاه مقابل بوده است. در حالی که این دو مکتب می‌توانند مکمل هم باشند و رهیافت مشارکت‌جویانه‌ای باهم داشته باشند. در این راستا، برخی از صاحب‌نظران در پی یافتن راه‌هایی برای ادغام و همگرایی هرچه بیشتر این دو رویکرد بوده‌اند و این تلاش‌ها به‌منظور استفاده از نقاط قوت هر دیدگاه و ایجاد رویکرد فراگیرتر در اقتصاد سیاسی بین‌الملل صورت گرفته است. در کل، نگرش‌های مقابله‌گرایانه و شکاف متدولوژیک، اگرچه ممکن است نشانه بدکارکردی در اجتماع پژوهشی اقتصاد سیاسی بین‌الملل نباشد، اما عدم پیوند و ارتباط بین این دو مکتب و در دو سوی آتلانتیک هم به‌ندرت می‌تواند بیانگر سلامتی آن باشد. درواقع، مشارکت متدولوژیک این دو رویکرد می‌تواند به درک عمیق‌تر مسائل نظری و کاربردی اقتصاد سیاسی بین‌المللی کمک کند و زمینه را برای همگرایی و همکاری بیشتر فراهم آورد که گسترش مباحث اقتصاد سیاسی بین‌الملل در قرن ۲۱ نیز، ضرورت این امر را بیش از پیش ضروری کرده است.

منابع

- اسمیت، روی؛ الانیس، عماد؛ فاندس، کریستوفر (۱۳۹۴). *اقتصاد سیاسی بین‌الملل در سده بیست و یکم: موضوع‌ها و تحلیل‌های معاصر*. ترجمه امیرمحمد حاجی یوسفی و روح‌الله طالبی آرانی. تهران: انتشارات مخاطب.
- بزرگی، وحید (۱۳۸۲). *دیدگاه‌های جدید در روابط بین‌الملل: تأویل‌شناسی، پسانوگرایی، نظریه انتقادی*. چاپ دوم. تهران: نشر نی.
- جکسون، رابرت؛ سورنسون، گئورگ (۱۳۸۳). *درآمدی بر روابط بین‌الملل*. ترجمه مهدی ذاکریان، احمد تقی‌زاده و حسن سعید کلاهی. تهران: نشر میزان.
- قنبرلو، عبدالله (۱۳۹۶). *اقتصاد سیاسی بین‌الملل: نظریه‌ها، مسائل، تحولات*. چاپ دوم. تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- قنبرلو، عبدالله (۱۳۹۳). مبانی و مؤلفه‌های مفهومی اقتصاد سیاسی بین‌الملل. *جستارهای سیاسی معاصر*، ۵ (۲)، ۸۷-۱۱۰.
- قوام، عبدالعلی (۱۳۹۰). *اصول سیاست خارجی و سیاست بین‌الملل*. تهران: سمت.
- کاپوراسو، جیمز؛ لوین، دیوید (۱۴۰۳). *نظریه‌های اقتصاد سیاسی*. ترجمه محمود عبدالله‌زاده، تهران: نشر ثالث.
- کوهن، بنجامین (۱۳۹۹). *اقتصاد سیاسی بین‌الملل: تاریخ اندیشه*. ترجمه علی بغیری. چاپ اول. تهران: دانشگاه امام صادق.
- مشیرزاده، حمیرا (۱۳۸۴). *تحول در نظریه‌های روابط بین‌الملل*. تهران: سمت.
- مصلی‌نژاد، عباس (۱۴۰۰). *اقتصاد سیاسی بین‌الملل*. چاپ هفتم. تهران: دانشگاه تهران.
- نقیب‌زاده، احمد (۱۳۹۲). *تاریخ دیپلماسی و روابط بین‌الملل: از پیمان وستفالی تا امروز*. چاپ سیزدهم. تهران: نشر قومس.
- وودز، نگر (۱۳۸۳). *اقتصاد سیاسی بین‌الملل در عصر جهانی‌شدن*. در: بیللیس، جان و استیو اسمیت. *جهانی‌شدن سیاست: روابط بین‌الملل در عصر نوین: زمینه تاریخی، نظریه‌ها، ساختارها و فرایندها*. ترجمه: ابوالقاسم راه چمنی. تهران: ابرار معاصر.

References

- Balaam, D. N., & Dillman, B. (2010). *Introduction to International Political Economy*. 5th ed. New York: Pearson.
- Bozorgi, V. (2003). *New Perspectives in International Relations: Hermeneutics, Postmodernism, Critical Theory*, 2nd edition, Tehran: Ney Publication (In Persian).
- Caporaso, J., and Levine, D (2024). *Theories of Political Economy*, translated by Mahmoud Abdollahzadeh, Tehran: Saless Publications (In Persian).

- Cohen, B. (2020). *International Political Economy: The History of Thought*, translated by Ali Bagheri, 1st edition, Tehran: Imam Sadiq University Publications (In Persian).
- Cohen, B. J. (2007). The Transatlantic Divide: Why Are American and British IPE so Different?. *Review of International Political Economy*, 14(2). DOI: 10.1080/09692290701272625
- Cooper, R. N. (1968). *The Economics of Interdependence: Economic Policy in the Atlantic Community*, New York: McGraw-Hill.
- Denemark, R. A. and O'Brien, R. (1997). Contesting the Canon: International Political Economy at UK and US Universities. *Review of International Political Economy*, 4(1), pp. 214-238. DOI: 10.1080/096922997347351
- Ghanbarloo, A. (2014). Conceptual Foundations and Components of International Political Economy, *Contemporary Political Essays*, 5(2), 87-110 (In Persian).
- Ghanbarloo, A. (2017). *International Political Economy: Theories, Issues, Developments*, 2nd edition, Tehran: Strategic Studies Research Institute Publications (In Persian).
- Ghavami, A. (2011). *Principles of Foreign Policy and International Politics*, Tehran: Samt Publications.
- Gilpin, R. (1975). *US Power and Multinational Corporation*, New York: Basic Books.
- Hirschman, A. O. [1945] (1969). *National Power and the Structure of Foreign Trade*, Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Hobson, J. M. (2004). *The Eastern Origins of Western Civilisation*. Cambridge University Press.
- Jackson, R., and Sorensen, G (2004). *Introduction to International Relations*, translated by Mehdi Zakerian, Ahmad Taghizadeh, and Hassan Saeed Kalahi, Tehran: Mizan Publications (In Persian).
- Keohane, R. O. (1980). The theory of hegemonic stability and changes in international economic regimes. in Ole R. Holsti, Randolph M. Siverson and Alexander L. George (eds), *Change in the International System*, Boulder, CO: Westview Press, pp. 131-62.
- Keohane, R. O. (1984). *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton University Press. [No DOI available]
- Keohane, R. O. (2009). The Old IPE and the New. *Review of International Political Economy*, 16(1). DOI: 10.1080/09692290802535381
- Kindle Berger, Charles P. (1970), *Power and Money: The Politics of International Economics and the Economics of International Politics*, New York: Basic Books.
- Lake, D. A. (2006). International political economy: A Maturing Interdiscipline. in Barry R. Weingast and Donald A. Wittman (eds), *The Oxford Handbook of Political Economy*, New York: Oxford University Press, pp. 757-77.
- Lake, D. A. (2009). TRIPs across the Atlantic: Theory and Epistemology in IPE. *Review of International Political Economy*, 16(1). DOI: 10.1080/09692290802535251
- Maliniak, D and Tierney, m. J. (2009). The American School of IPE. *Review of International Political Economy*, 16(1), pp. 6-33. DOI: 10.1080/09692290802535243
- Mosallanejad, A. (2021). *International Political Economy*, 7th edition, Tehran: University of Tehran Publications (In Persian).
- Moshirzadeh, H. (2005). *Transformation in International Relations Theories*, Tehran: Samt Publications, Center for Research and Development in Humanities (In Persian).
- Murphy, C. N. and Nelson, D. R. (2001). International Political Economy: A Tale of Two Heterodoxies. *British Journal of Politics and International Relations*, 3(3). DOI: 10.1111/1467-856X.00066
- Naghizadeh, A. (2013). *History of Diplomacy and International Relations: From the Peace of Westphalia to Today*, 13th edition, Tehran: Qomes Publications (In Persian).
- Nunn, A and Shields, S. (2022). The Intellectual and Institutional Challenges for International Political Economy in the UK: Findings from Practitioner Survey Data. Published online by Cambridge University Press: January 14, 2022. DOI: 10.1017/S1474745622000044
- Smith, R.; Al-Anis, E. & Farandis, C. (2015). *International Political Economy in the Twenty-First Century: Contemporary Issues and Analyses*, translated by Amir Mohammad Haji Yousafi and Rouhollah Talebi Arani, Tehran: Makhateb Publications (In Persian).

- Strange, S. (1988). *States and Markets*. London: Pinter Publishers.
- Strange, S. (1994). Wake up, Krasner! The world has changed. *Review of International Political Economy*, 1(2): 209-19. DOI: 10.1080/09692299408434268
- Vernon, R. (1971). *Sovereignty at Bay: The Multinational Spread of U.S. Enterprises*, New York: Basic Books.
- Viner, J. (1948). Power versus plenty as objectives of foreign policy in the seventeenth and eighteenth centuries. *World Politics*, 1(1), pp. 1-29. DOI: 10.2307/2008986
- Woods, N. (2004). International Political Economy in the Age of Globalization. in: Baylis, John and Steve Smith. *Globalization and Politics: International Relations in the New Era: Historical Contexts, Theories, Structures, and Processes*, translated by Abolghasem Rahchamani, Tehran: Abrar Moaser Publications (In Persian).

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی